

Daklozen bekritisieren daklozensector

Chris Aertsen

In dit artikel brengen we u enkele hoofdstukken uit het boek Eisen van Brusselse (pre-)daklozen. We bundelden ze tot drie belangrijke stellingen.

Ten eerste: veel mensen hebben moeite om gewoon te luisteren naar wat daklozen te vertellen hebben. Het oordeel, en meer nog de veroordeling komt onmiddellijk om de hoek kijken.

Ten tweede: de daklozensector werkt ondermaats door een gebrek aan middelen.

Ten derde: binnen de thuislozenzorg wordt te veel gedebatteerd over structurele versus caritatieve hulp, terwijl er vooral ingezet moet worden op diverse soorten, goed op elkaar afgestemde hulp met als doelstelling zoveel mogelijk thuislozen een stabiel leven te geven – zonder daarbij structurele maatregelen om thuisloosheid te voorkomen uit het oog te verliezen.

In 2011 verzamelde het Collectif MANIFESTEMENT (zie bio) getuigenissen van daklozen. Hun klachten en eisen, die betrekking hebben op de hulpverlening aan thuislozen in Brussel, werden gebundeld in het boek *Eisen van Brusselse (pre-)daklozen*, uitgegeven bij Maelström.

Kritiek geven is makkelijk. En de zelfkritiek van daklozen is niet beter ontwikkeld dan die van anderen. Sommigen wentelen zich in hun slachtofferrol en kleuren die nog wat bij, vooral wanneer men naar kritiek op de hulpverlening vraagt. Hun eisen klinken soms onrealistisch of tegenstrijdig. Maar geen rook zonder vuur. Het beeld dat de daklozen in Brussel schetsen, is alarmerend – en de crisis helpt niet. Men kan nu al voorspellen dat deze situatie tot zeer ernstige wantoestanden kan leiden als men niet aan gedegen oplossingen werkt.

De daklozen richten zich in eerste instantie tot de politieke klasse. Want in essentie, zoniet in z'n totaliteit, werkt de daklozensector povertjes door het enorme gebrek aan middelen. Zij die denken dat men het met kruimeltjes en het medelijden van vrijwilligers wel zal redden, hebben het mis. Meer nog, het is moreel verwerpelijk en op lange termijn contraproductief.

De daklozen richten zich met hun getuigenissen ook tot de gehele bevolking. De vooroordelen omtrent deze door het leven getekende mensen zijn hardnekkig. Over de concrete omstandigheden waarin zij proberen te overleven weet het grote publiek echter bitter weinig.

Beoordeeld en veroordeeld worden: het lot van de dakloze

Het is beangstigend om vast te stellen hoe makkelijk er over daklozen wordt gesproken en hoe moeilijk het is om effectief naar hen te luisteren. Ergens is dat begrijpelijk. Voor velen van ons is de fysieke afstand overbruggen tussen zichzelf en de dakloze een brug te ver. De confrontatie aangaan is niet simpel. Waarom zit hij of zij in de puree en ik niet? Het idee dat dit ieder van ons zou kunnen overkomen, willen we vooral niet onder ogen zien. Emotioneel gezien is het makkelijker om over hongerige zwartjes te praten in Afrika, dan over een dakloze zieke vrouw om de hoek. Deze laatste dringt immers onze comfortzone binnen. Ook al is de kans dat u, beste lezer, dakloos wordt een stuk kleiner dan voor enkele risicogroepen. Laurent Van Horebeke, directeur van

La Strada, het Steunpunt Thuislozenzorg Brussel, geeft een treffende omschrijving van wie terecht komt in de thuislozenzorg¹.

‘Om geholpen te worden door de sector gehandicaptenzorg moet men een handicap hebben. De sector drugs zal u helpen als u een verslavingsprobleem hebt. De psychiatrie als u een psychiatrisch probleem hebt. Deze sectoren definiëren tegelijkertijd een probleem en een doelpubliek. De sector thuislozenzorg bekommert zich per definitie over mensen die niet zijn, niet genoeg of te veel tegelijkertijd. Wat hen verenigt, is een gebrek aan onderdak, maar daarom zijn ze niet anders dan zij die door andere sectoren worden geholpen. Om het op een positieve manier te formuleren: de sector thuislozenzorg is een transversale sector – en negatief gezegd: de sector voelt zich soms de vuilbak van de andere sectoren.

De sector verslaving, handicap, asielzoekers, psychiatrie, justitieel welzijnswerk of jeugdbescherming biedt zeker een aantal mogelijkheden tot huisvesting, maar voor al diegenen die er niet (meer) terecht kunnen, blijft er de generalistische sector thuislozenzorg. We vinden er dus veel mensen terug met het etiket ‘verslaafde’, ‘gehandicapte’, ... Soms gaat het over mensen die een reeks van deze problemen opstapelen, maar ook mensen die niet genoeg gehandicapt zijn of niet genoeg psychiatrische problemen hebben. Helemaal aan het eind van de uitgesloten bevinden zich zij die men ‘mensen zonder papieren’ noemt, die op geen enkele hulp beroep kunnen doen, behalve dringende medische hulpverlening.’

Hieronder ontdekt u aan de hand van drie hoofdstukken uit het boek *Eisen van Brusselse (pre-)daklozen* hoe daklozen zich continu beoordeeld en veroordeeld voelen en hoe dit vooral leidt tot discriminatie en uitsluiting van uitsluiting: ‘Ja, soms drinken we. En jullie dan? Jullie gaan zelfs op vakantie!, Stop ons niet allemaal in hetzelfde vakje!, Stop de onophoudelijke discriminatie!’

Ook u zal merken bij het lezen van de getuigenissen hoe moeilijk het is om niet te gaan oordelen. De vraag is niet of hun woorden de grote waarheid zijn. Het is de kunst om hun woorden als ‘hun waarheid’ te respecteren. Leren luisteren is dan ook het eigen oordeel even uitstellen. Dat is tegelijk de voorwaarde om in dialoog te kunnen gaan met een dakloze. En in dialoog gaan is vertrouwen geven, en vertrouwen is een sleutelbegrip in de hulp aan daklozen of mensen in armoede.

1 De teksten die rechts uitgelijnd worden zijn letterlijke uitspraken van de geïnterviewde daklozen. De bindtekst tussen de getuigenissen is geschreven door het Collectif MANIFESTEMENT. De getuigenissen van de daklozen zijn anoniem. Alle getuigenissen werden verzameld door het Collectif MANIFESTEMENT, met uitzondering van deze die gemarkeerd zijn als * (uit het opmerkelijke Brussels armoederapport 2010 van Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn), ** (uit de Espaces de parole, georganiseerd door La Strada), ° (uit Le sans-abrisme au féminin, verhandeling van sociaal assistente Rim Id Miloud), °° (uit www.brusselsilove.be van Marlene, lid van het Collectif), *° (uit Les SDF fêtent 2010. Un dispositif artistique destiné aux sans-abri, eindwerk van antropologiestudent Paul Bracq, lid van het Collectif), °* (uit Europese bevraging van daklozen 2010, van het Belgisch Netwerk Armoedebestrijding), *** (uit De dringende winteropvang van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Evaluatie en voorstellen, van La Strada).

Ja, soms drinken we. En jullie dan? Jullie gaan zelfs op vakantie!

*Op straat is alcohol het medicijn van de uitsluiting.
Zou u in staat zijn te bedelen zonder een stuk in uw kraag?*

Jacques Hassin, arts

*Waarom verhindert men ons om een pintje te drinken
(bijvoorbeeld bij een supermarkt)?*

Thuis iets drinken onder vrienden wordt 'gezellig' genoemd. Hetzelfde gezelschap op de straat wordt bestempeld als een bende asociale. Behalve wanneer het om studenten gaat. Dan noemen we het 'folklore', 'pret' of 'kolders' van deugnieten ... Wanneer een dakloze drinkt, is dat afkeurenswaardig. Dat wordt niet in vraag gesteld. Twee maten en twee gewichten. Een dakloze legt nooit gewicht in de schaal. Een dakloze wordt continu beschuldigd van buiten de maat lopen.

*Wanneer we een biertje in de hand houden denkt men meteen
dat we schuldig zijn. Waaraan zouden wij schuldig zijn?*

Er zijn anders voldoende redenen waarom daklozen in alcoholisme kunnen verzinken: wanhoop, kou, angst ... en geld – een flesje water is duurder dan dezelfde hoeveelheid aan CaraPils. Alcoholisme is een ziekte die meer respect verdient dan misprijzen en veroordeling. Behalve Transit is er in Brussel geen organisatie die deze gesel ernstig neemt. De toegang tot opvangcentra die hulp bieden wordt daklozen ontnomen wanneer ze zichtbaar een alcoholprobleem hebben of wanneer ze niet onmiddellijk aanvaarden er radicaal mee te stoppen. Dit probleem is zonneklaar, en toch blijft het een blinde vlek binnen de hulpverlening. En niet elke dakloze met een blikje in de hand is een alcoholist, net zomin elk mens met een CaraPils dakloos hoeft te zijn. En niet elke alcoholist is dakloos.

Op een dag in het ziekenhuis vroeg een arts of ik gedronken had.

Neen, zei ik.

Hij keek me argwanend aan en bleef aandringen. Geen drugs, geen medicijnen?

Ik neem enkel wat de dokter me voorschrijft. Hij bleef denken dat ik loog.

U heeft de resultaten van mijn bloedproef, u kent de

antwoorden. U ziet toch dat ik geen drugs neem!

Maar u bent dakloos, die drinken toch allemaal of ze nemen

Valium of iets anders, waarom u dan niet?

Waarom zou ik zijn zoals de anderen?

Geen antwoord.

Hij had waarschijnlijk nog nooit iemand zoals ik ontmoet. Ik zal dit nooit

vergeten, hij had het bewijs in handen, maar hij geloofde het niet.^{oo}

Water drinken, koffie of thee maken: niet makkelijk!

Heel de zomer waren de fonteintjes met drinkwater op het Sint-Katelijneplein verstopt of kapot. We hebben publieke stopcontacten nodig zodat we water kunnen opwarmen. Dat is te veel gevraagd, maar massa's geld uitgeven aan kerstverlichting, dat kan wel.

Stop ons niet allemaal in hetzelfde vakje!

Gelijkgestemden hokken samen...maar we lijken helemaal niet op elkaar. Houd op met veralgemenen! We zijn niet allemaal lui, zot, stinkers, incontinent, debiel, infantiel, alcoholist, verloren... en bedenk dat er daklozen zijn die werken en daklozen die niet drinken, maar het zijn niet altijd dezelfde. Er zijn daklozen die drinken en niet op Facebook zitten, maar ook dat zijn niet noodzakelijk dezelfde. Er zijn zelfs daklozen die een koppelteken plaatsen tussen 'dak' en 'loos' en daklozen die dat niet doen... en dat zijn soms wel dezelfde ...!

*Voor de mensen ben je een clochard als je op de straat leeft.
Maar in feite heb je nietsnutten en zij die eruit willen geraken.**
Soms schokt het mij dat journalisten of maatschappelijk werkers zeggen:
'Ja, maar ze hebben ervoor gekozen.' Je kiest er nooit voor. **

Er zijn een hoop vooroordelen. Omdat we dakloos zijn, hebben we problemen met netheid, maken we dingen kapot. Het idee dat we geen geld kunnen beheren ook. Dat alle daklozen dronkaards zijn, dat je op straat zit omdat je daarvoor kiest enzovoorts. Noteer dat wij ook vooroordelen hebben, zoals iedereen: wij denken dat jullie allemaal rijk zijn, gelukkig en gezond!

Het beeld dat de mensen hebben van mensen die op het OCMW staan is erg. En waarom? Omdat een paar mensen zich slecht gedragen tegenover huiseigenaars moet iedereen daarvoor opdraaien. Als je geen geld hebt en geen werk ben je niks: een hel.

Niemand kijkt of luistert naar het verhaal achter de daklozen.

*We krijgen zelden mensen te zien die ons niet beoordelen. We hebben zo veel moeilijke situaties meegemaakt en meer dan genoeg van mensen die niet naar ons luisteren.**

Onze leefsituaties verschillen, het is niet allemaal één pot nat. Dus alstublieft, stop ons dan ook niet in één pot.

Stop de onophoudelijke discriminatie!

De dakloze is diegene die uitgesloten wordt door de daklozensector.

Bart, sociaal werker bij Chez nous / Bij ons

Daklozen worden te vaak gediscrimineerd. En in 'discriminatie' zit het woordje 'crime': misdaad.

Wanneer je niet in orde bent met de ziekenkas, dan wordt verzorging dikke shit.

Ik had mijn voet gebroken. Ik ga naar Sint-Pieter (ziekenhuis), radiografie en alles: 'Niks aan de hand mevrouw!' Hetzelfde verhaal in Sint-Jan (ziekenhuis). Twee weken later ga ik terug naar Sint-Pieter met iemand van Dokters van de Wereld, en toen: 'Mevrouw, uw voet is gebroken!'

Ik heb 5 dagen gewerkt, 8 uur per dag, in de bouw. Elke dag vroeg ik om mijn loon, want ik had het onmiddellijk nodig. Maar ik heb niks gekregen.

Bij La Rencontre doen ze aan vriendjespolitiek. Ze zullen het niet toegeven, maar het is 'Vorrang aan de Belgen!!' Het is overduidelijk, Franstalige Belgen welteverstaan: er zit niet één Nederlandstalige in het team.

Met een buitenlands accent heb je nergens recht op. Al 10 jaar voel ik, wanneer ik 's avonds voor een bed bel (en weet dat er plaats is) dat de reden van de weigering mijn accent is.

Ik vraag me af of ik niet beter moslim zou worden? Bij het OCMW zijn je papieren op enkele dagen geregeld als je geholpen wordt door een moslima.. Anders kost het weken tijd.

Zich laten verzorgen is heel moeilijk: artsen in ziekenhuizen ontvluchten hun plicht. Ze weten dat je machteloos staat en dat je geen klacht kan indienen. Ik heb een papier van het OCMW getoond waarop stond dat ze alles voor hun rekening zouden nemen, maar de dokter met wie ik een afspraak had voor de operatie in Sint-Pieter vroeg nog andere documenten. De maatschappelijk werkster van het OCMW zei me dat het niet wettelijk was en heeft me naar de maatschappelijk werkster van het ziekenhuis gestuurd, maar die heeft niets gedaan.

De verenigingen zeggen waar je naartoe moet gaan, maar vergezellen je niet en dus sta je alleen.

Ik heb ernstige gezondheidsproblemen, maar zonder een medische kaart krijg je geen verzorging. Dus in plaats van dringende gezondheidszorg, moet je eerst allerlei ondernemen voor die kaart. Wanneer je alle administratieve dingen gedaan hebt om je te laten verzorgen (een operatie) komt het laatste stapje en dan lukt het niet. Dan breek je, dan val je neer.

Je moet Vlaams spreken, dat is belangrijk. Maar er is een (nieuwe) wet die stelt dat je geen Nederlandse lessen kunt volgen als je geen papieren hebt ...

*Ik ben naar het OCMW geweest met een dringende hulpvraag en ik ben met handboeien om buitengegaan.***

Wil je dat ik het vertel? Wel, ok, in de lange rij van daklozen voor het nachtasiel van Etterbeek, lag er een man op de grond. Hij was er zeer slecht aan toe, hij kon niets meer zeggen en reageerde niet meer. Ik heb een ziekenwagen gebeld (een initiatief dat niet echt in het hoofd van de medewerkers van het asiel was opgekomen), maar ze zijn nooit gekomen. Daarna heb ik je gevraagd om nog eens te bellen en de ziekenwagen stond er vijf minuten later. Omdat je geen (buitenlands) accent hebt.

Er zijn mensen met een hoop douanes in hun hoofd.

Daklozen hebben reden om de hulpverlening die hen geboden wordt te bekritisieren

In Eisen van Brusselse (pre-)daklozen bekritisieren de daklozen de hulp die hen geboden wordt. Dat klinkt hardvochtig, ondankbaar en weinig constructief, maar toch wordt hier een probleem aangekaart dat het echt verdient bekeken te worden. Laten we wel wezen, het is een schande dat er zo veel mensen op straat leven. De daklozensector is het gevolg van een slecht werkend sociaal systeem. Het kost de samenleving minder om dakloosheid te voorkomen dan om een dakloze terug te integreren. Voorwaarde is dan wel dat solidariteit met zwakkeren en mensen in armoede hoog op de politieke agenda staat.

Maar goed, onze samenleving vindt dit geen prioriteit. Eens deze mensen op straat staan, is er de daklozensector die hulp biedt. Maar waarom klagen de daklozen deze hulp aan?

Een eerste probleem is het schrijnende gebrek aan middelen en daaraan gekoppeld de versnipperde werking. Organisaties voor de opvang van daklozen werken met (te) veel vrijwilligers en (te) veel mensen met een nepstatuut. Bovendien laten ook regelmatig de lokalen waarin diensten worden aangeboden, te wensen over: te klein, slecht verlicht, benauwd, in slechte staat en ongezellig, en open op uren die binnen een negen-tot-vijfjob passen enzovoort. Professionalisme en het zoeken naar oplossingen op lange termijn komen zo onder druk te staan. Met een groot hart en veel goede bedoelingen worden er initiatieven opgestart. Kleine initiatieven, met een beperkt aanbod, beperkte middelen en beperkte mankracht. Ze krijgen veel menselijk leed en een ruim scala van problemen over de vloer (zie hierboven het citaat van L. Vanhorebeke). Deze organisaties plooiën zich terug op hun eigen werking in de hoop het hoofd boven water te houden. En de samenwerking tussen organisaties laat dan te wensen over. Zo is het perfect mogelijk dat meerdere organisaties op een bepaald moment dezelfde dakloze begeleiden zonder dat ze het van elkaar weten.

Het kost de samenleving minder om dakloosheid te voorkomen dan om een dakloze terug te integreren.

Een tweede probleem is de afhankelijkheid van subsidies. Cijfers zijn belangrijker dan de mensen die geholpen worden. Reactiveren en herintegratie staan onrealistisch hoog op de politieke agenda. Het gevolg is dat de zwakste mensen, bijvoorbeeld alcoholici, uit de boot vallen. Evenals diegenen die allergisch zijn aan betutteling en aan de overvloed van kleine regeltjes. Organisaties die werken met subsidies richten zich meer op de criteria van hogerhand en dus op het voortbestaan van hun organisatie dan op de zorg die noodzakelijk is.

Een derde probleem is het falend asielbeleid. Fedasil kan de instroom niet aan, waardoor er asielzoekers op straat komen te staan. Om nog maar te zwijgen van het toenemende aantal mensen zonder papieren. In Brussel spreekt men over 'een twintigste gemeente', maar niemand weet exact hoeveel tienduizenden illegalen er zijn. Eén ding is zeker: de druk op de daklozensector neemt daardoor enorm toe.

Het mag dan ook niet verwonderen dat de daklozen heel wat klachten hebben bij de hulp die hen geboden wordt. Dit illustreren we aan de hand van de twee volgende hoofdstukken uit het boek *Eisen van Brusselse (pre-)daklozen: Hou op met chemische liefdadigheid!, Stop ons niet allemaal onder hetzelfde dak!*

Hou op met chemische liefdadigheid!

Het symptoom van een ziekte is eerst en vooral de oplossing.

Psychiaters behandelen enkel de symptomen.

Éric Costers, psycho-analyticus

Medische kosten zijn gratis, evenals medicijnen, voor mensen die van een OCMW-bijdrage leven. Daarnaast heb je nog de medische kaart die zelfs aan illegalen de mogelijkheid biedt aanspraak te maken op dringende medische hulp. Dit privilege heeft weliswaar zijn keerzijde.

Ze schrijven er medicijnen voor: de helft van de mensen zit daar onder de Valium. (Spullenhulp)

*Voor een luisterend oor zou het interessant zijn om naar een tehuis met een psychiater te gaan of naar een psycholoog die je opvolgt. Ik heb wel een psychiater, net zoals de andere patiënten hier ... Ja, dezelfde psychiater voor iedereen. Maar telkens wanneer ik bij hem kom, giet hij me vol Haldol. Maar ik heb nood aan een goede psychiater en een goede psycholoog die naar mij luistert, anders gaat het niet.**

Waarom stellen ze geen groepstherapie voor in de opvanghuizen? Dat zou heel positief zijn! De rol van de animator is zeer belangrijk, we hebben deskundigen nodig.

Gezondheidszorgen zijn vaak chemische handboeien, een sociaal werker getuigt:

*Veel mensen zitten duidelijk onder de geneesmiddelen. Twee weken geleden vroeg ik of er geen vrijwilliger tijdens het weekend kon komen, waarop men mij zei: 'Nee, in het weekend nemen ze hun geneesmiddelen.' Ik stel me dan de vraag of men hen niet te veel geneesmiddelen geeft om ze kalm te houden.**

Organisaties die werken met subsidies richten zich meer op de criteria van hogerhand en dus op het voortbestaan van hun organisatie dan op de zorg die noodzakelijk is.

Overmatig medicijngebruik (gebaseerd op een cocktail van psychofarmaca: antidepressiva, antipsychotica, Valium, methadon,...) is een van de grote problemen bij daklozen, vooral in combinatie met alcohol. Het sleutelprobleem is de oncontroleerbare en ongecontroleerde afhankelijkheid, waar trouwens weinig over gesproken wordt. Zo wordt methadon – vaak gebruikt bij de ontwenning van heroïne – eveneens voorgeschreven aan mensen met chronische pijn.

Zelden worden deze voorschriften vergezeld door therapie, de hoeveelheid wordt eerder verhoogd dan afgebouwd, wat wenselijk zou zijn. Met als gevolg een levenslange afhankelijkheid.

Ik ben naar de vergaderingen van 'Verontwaardigden' (Indignés) geweest op het Moskouplein. Maar als ik zou moeten betogen, dan zou ik alles kort en klein slaan, zoveel woede heb ik in me. Er zouden geen façades meer overblijven in de Koningsstraat.

En dus geven de dokters Xanax en blijven we rustig.

*We worden niet verzorgd, maar met al die middelen blijven we tenminste rustig, ongevaarlijk, passieve sukkels... Als je erover nadenkt klinkt het niet zo slecht. Toch blijft er een bezorgdheid: de straathandel die eruit voortloeit. Maar wie heeft daar nu last van? Iedereen kan daarmee leven...**

Stop ons niet allemaal onder hetzelfde dak!

*Ik ken mensen die eerder een plaats verdienen dan ik, zoals ouderen of mensen met kinderen. Dus geef ik hen mijn plaats, dat vind ik normaal.***

Het tekort aan diensten wordt alleen maar erger door de voortdurende toestroom van hulpbehoevende mensen. De perverse gevolgen daarvan zijn catastrofaal. Enerzijds heb je de Federale Dienst voor het onthaal van Asielzoekers (Fedasil) die haar opdracht in onthaal en huisvesting niet vervult. Eind 2011 waren er een paar duizend asielzoekers die geen onderdak kregen. Om nog maar te zwijgen van de duizenden sans-papiers waar niemand zich om bekommert. Anderzijds zijn er onvoldoende aangepaste voorzieningen. Heel wat probleemjongeren, geesteszieken, zieken die niet langer opgevangen worden in ziekenhuizen en ex-gedetineerden komen terecht in nachtsasielen of opvanghuizen die eigenlijk niet voor hen bestemd zijn. Het resultaat: niemand zit nog op zijn plaats en de anderen staan op straat.

Momenteel is er een tekort aan plaatsen, want er zijn heel wat mindervaliden die voorrang krijgen. En toch word je niet echt verzorgd in de Samu... het is niet normaal dat er om 18 uur maar een 10-tal plaatsen aan mannen wordt toegekend. Voor de rest zijn er allerlei doorverwijzingen (een systeem dat plaats garandeert aan de meest kwetsbaren). Ik kan dat begrijpen voor families met kinderen, maar niet voor mensen die thuishoren in een ziekenhuis.

Deze slechte coördinatie leidt tot kwaliteitsverlies van de diverse diensten en tot een ongelooflijke concurrentie tussen de daklozen. Een concurrentie die op een oorlog lijkt, min of meer latent, met racistische trekjes. De sans-papier kijkt neer op de dakloze van eigen bodem:

Ik begrijp niet hoe je in zo'n toestand terechtkomt wanneer je papieren hebt. Als ik al kon genieten van de helft van wat die clochards krijgen, dan zou ik hier niet staan.°

En 'onze' dakloze spaart hem ook niet:

*Nieuwkomers worden snel ontvangen en doorgestuurd. Dat is een probleem. Daarnaast heb je mensen die al 10 jaar op de straat leven en je krijgt de indruk dat er voor hen niets voorzien is.***

*Tien jaar geleden was het gemakkelijker om in een opvangcentrum te slapen. Er was meer hulp, het was het paradijs. Maar met de golf van vreemdelingen die toekomt kan België het nog moeilijk aan. Ze moeten keuzes maken. Vroeger, in 1999, 2000, 2001 was het veel gemakkelijker om in een onthaalcentrum te slapen, er kwamen minder mensen uit het buitenland. In die tijd kwam de CASU je zelfs halen, nu kunnen ze dat niet meer.***

*Waarom hebben vreemdelingen rechten en ik niet. Het is schandalig. Ik ben Belg, ik ben hier thuis en zij hebben alles en ik niets. Ik ga dood in mijn eigen land. Ik word aan mijn lot overgelaten, niemand helpt mij.***

*Ik herinner me dat we enkele jaren geleden in het Noordstation zaten. Het was er verschrikkelijk. Er waren enkele Roma families neergestreken. Met kinderen, vrouwen,... Zij hebben binnen enkele weken onderdak gevonden in hotels. Ik zeg niet dat ze niet geholpen moeten worden en onderdak moeten krijgen, maar toch, gedurende al die tijd zaten wij nog steeds in het station.****

*Een dakloze krijgt geen respect. Zo werden we beledigd door een familie buitenlanders met een appartement en alle mogelijke hulp.***

En het gedwongen samenzijn van mensen met totaal verschillende problemen, in een soms extreme promiscuïteit, is niet bevorderlijk.

... de nabijheid van al die miserie van al die 'gebruikers' van de Samu Social is echt heel nefast voor depressieven, die echt wel talrijk zijn bij de daklozen.

*'t Is altijd wat in die centra. Ruzies, opstootjes, geen respect, er zijn daar meer dan 350 mensen. (...) De mensen gedragen zich als beesten, het is zo. Het probleem ligt niet bij het gebouw, dat is groot, proper, de mensen zijn het probleem. (...) Mensen zonder zelfrespect. Beledigingen. Als je reageert krijg je gegarandeerd problemen. En dan word je buitengezet. En buiten is er geen veiligheid. Het is een cyclus.***

Jongeren die niet meer de houvast van een gezin hebben, en daar denk ik dat een structuur die volwaardig is aangepast aan hun behoeften, hen eerder iets zou kunnen bijbrengen dan hier zitten met alle problemen maar ook alle verleidingen van het leven.

*En dan zijn er in de onthaalhuizen ook mensen die het nog minder zien zitten dan jijzelf, en dat ontnemt je de moed om te vechten.**

Structurele hulp beter dan caritatieve hulp? Een valse discussie!

Zoals ik hierboven reeds stelde, is het droevig dat er een daklozensector is. De daklozensector is op zich en als geheel een pleister op een houten been. Met andere woorden: mocht onze samenleving, en meer specifiek ons sociaal systeem, beter georganiseerd zijn en mocht er een efficiënter asielbeleid zijn, dan zouden we dakloosheid kunnen voorkomen of tenminste beperken.

Het tegendeel is het geval. De crisis en de daaraan gekoppelde bezuinigingen treffen vooral de lagere sociale klasse en mensen die reeds in armoede leven. De fundamenten van dat sociaal systeem worden meer en meer aangetast. Bea Cantillon omschrijft dit in De Morgen van 31 december 2011 als volgt:

'Kijk alleen naar het niveau van de minimumuitkering voor werklozen. Die lijn gaat naar beneden. De kloof tussen een loon en een uitkering is alleen groter geworden. Deels was dat misschien nodig om misbruiken te vermijden, maar het wijst toch op een verharding ten aanzien van zij die niet meekunnen. Ze worden met de vinger gewezen en zelf verantwoordelijk gehouden voor de situatie waarin ze zitten. Maar een deel van de mensen kan niet voldoen aan het tempo van de vrije markt. Zij moeten geholpen worden. De eigenheid van het ethische project van de sociale verzorgingsstaat is net dat je oog hebt voor de zwakheid in iedere mens.'

Daarnaast zit ook het asielbeleid al een paar jaar in het slop, waardoor we bij elke vrieskou geconfronteerd worden met het grote aantal asielzoekers dat Fedasil niet kan opvangen.

Het spreekt voor zich dat structurele maatregelen in deze problematiek wezenlijk zijn. Elk individu of elke organisatie die zich met dak- of thuislozen inlaat, heeft als het ware een morele plicht om continu de vinger op de wonde van het systeem te leggen. Om de stem van de dakloze te laten horen. Om het maatschappelijk draagvlak te creëren voor de preventie van thuisloosheid.

Binnen de daklozensector kennen we twee belangrijke strekkingen. Zij die enkele weken tot maanden onderdak bieden en die de situatie op langere termijn voor de thuisloze proberen te stabiliseren. En zij die eerder caritatieve hulp aanbieden, zoals een warme plek tijdens de dag, een douche, medische verzorging of een bed voor de nacht. De eerste gaan voor de codewoorden 'onderdak' en 'langere termijn' en de tweede groep staat eerder voor 'primaire behoeften' en 'urgentie'.

De twee strekkingen staan zo goed als diametraal tegenover elkaar. Deze tweespalt komt goed tot uiting tijdens de winteropvang en wordt er ook door verscherpt. De laatste jaren kan er gesproken worden van een inflatie aan winteropvangplaatsen. De kost voor deze winteropvang ligt enorm hoog – middelen die elders niet ingezet kunnen worden!- het aanbod en de omkadering laat vaak te wensen, waardoor mensen riskeren om nog verder gedestabiliseerd te worden. En de hulp gaat niet verder dan het ledigen van de onmiddellijke nood.

Stefan Hertmans heeft dat treffend omschreven in zijn opiniestuk in De Morgen van 4 februari naar aanleiding van de opvangcrisis tijdens de winterpiek:

'Druppels op een gloeiende plaat kunnen inderdaad een excuus zijn om niets te doen, maar voor heel wat mensen vandaag de dag is het verwijzen naar een structurele oplossing ook het rotexcuus bij uitstek geworden om zelf niets te hoeven doen. Zodat deze verwende wereld telkens onaangenaam wakker schrikt wanneer het enkele dagen vriest. Zodra het dooit kunnen die paar duizenden asielzoekers weer de pot op. Het resultaat van deze schizofrenie tussen medeleven en structureel denken is dat, wanneer de nood plots dringend is en er mensen dreigen dood te vriezen, de staat dan maar zelf aan caritas moet gaan doen. Precies in deze morele schizofrenie is de politieke klasse momenteel verzeild geraakt: caritatieve noodoplossingen lanceren, omdat structurele oplossingen in dit land blijkbaar altijd maar op de agenda komen als er slachtoffers dreigen te vallen. Het is een beleid van oneigenlijke schaamte, drijvend op de vrees voor imagoschade.'

De vraag is niet welk type van hulp nu het beste is, maar wel hoe die hulp, van welke aard dan ook, het beste georganiseerd wordt. Zo zal de noodhulp zijn doel voorbijschieten als ze zich niet inschrijft in de gehele thuislozenzorg. Caritatieve hulp en nood-

hulp heeft het voordeel om meer mensen te bereiken op een laagdrempelige manier. Organisaties die daarop inzetten kunnen een scharnierrol spelen in de hulpverlening door mensen gericht door te verwijzen, specifieke extra hulp aan te bieden enzovoort. Ze kunnen een cruciale eerstelijnsrol spelen, maar slechts tenvolle een rol spelen als ze dat in nauwe samenwerking doet met OCMW's, onthaalhuizen en dergelijke meer.

De meer langetermijngerichte hulp zou zich moeten buigen over hoe zij ook hun deuren kunnen openzetten voor alcoholici of verslaafden, voor mensen zonder leefloon, voor jonge mannen die het moeilijk hebben met de regeltjes die opvanghuizen voor hun 'goede werking' toepassen. Mensen die nu zo goed als systematisch tot de straat veroordeeld worden en het vertrouwen in Jan en alleman verliezen.

De volgende twee hoofdstukken uit het boek *Eisen van Brusselse (pre-)daklozen* illustreren de nood aan concrete hulp en structurele maatregelen: *Ja, soms stinken we. Een gebrek aan hygiëne of aan douches?, Maak woningen toegankelijker!*

De daklozensector is op zich en als geheel een pleister op een houten been.

Ja, soms stinken we. Een gebrek aan hygiëne of aan douches?

Plaatsen om je op te frissen of netjes te maken? Het gebrek eraan is wraakroepend, alom bekend en niet van gisteren.

*Om de was te doen is er niet veel. Het Fonteintje, ja, maar daar moet je 3 uur wachten om een douche te kunnen nemen. Het is voor een beperkt aantal, er zijn slechts twee wasmachines. En toiletten. Het gevolg: je hebt recht op 1 douche per week. Tenzij je een vrouw bent. Hoe wil je dat we netjes zijn met één douche per week?**

Bij het Fonteintje staan daklozen als een kudde voor de deur. Er is altijd te weinig plaats en dus bepaalt het lot door middel van speelkaarten of je al dan niet binnen mag. Dit systeem ligt zwaar op de maag bij de daklozen. Het nachtasiel Hoeksteen past het eveneens toe. Er zijn nog andere douchevoorzieningen, maar die laten vaak te wensen over.

Bij de Samu Social is het water al koud na 4 douches (...), de wasbakken zijn vaak verstopt, soms sta je daar ineens met een raam in je handen (...).

Tegenspoed tempert nochtans de humor van de daklozen niet: ze noemen het Samu Social 'le Crassu' een combinatie van 'la crasse' (vuiligheid) en de oude naam van deze voorziening, namelijk Casu. Zo klagen ze de vuiligheid aan die je er aantreft: muizen, schurft, luizen zijn er schering en inslag:

Hygiëne is er een probleem. Matrassen met bloedvlekken, zodat je met je kleren aan moet slapen. Als je je kleren aan je voeten legt, worden ze gestolen. Ik heb er al een man naakt zien vertrekken, gekleed in een vuilniszak. Ze hebben hem naar het Fonteintje gestuurd.

*Depressie is een gesel waar daklozen vaak onder lijden. En die ziekte leidt inderdaad vaak tot zelfverwaarlozing. Maar daklozen zijn geen beesten. Ze houden niet meer van vuil, ongedierte en vieze geurtjes dan u of ik. Hygiëne is een sleutelement als je vooruit wil in het leven. Als je je niet meer kunt wassen of netjes aankleden, dan voel je je al snel vies, gedepimeerd en uiteindelijk wanhopig.***

Ik ga me in de moskee wassen. Heel wat moslims doen dat. Maar je moet het wel in het geheim doen. Kleren wassen en drogen is een probleem. Ik heb niet genoeg geld om naar een wassalon te gaan.

In Etterbeek (waar de Samu een nachtasiel openhield in het kader van het winterplan) zijn de hygiënische condities betreurenswaardig. Dat komt omdat sommige daklozen het niet te nauw nemen. Maar er is niks voorzien om te poetsen, en de daklozen zouden het doen als er kuismateriaal zou zijn... Sommigen doen hun behoefte in de douches. Ik douche me dus niet...

Ik maak mijn tampons zelf, met zakdoeken, maar ik mag niet vergeten om ze er weer uit te halen.°

Maak woningen toegankelijker!

Ik wil geen soep, ik wil een appartement! °°

Ja, enkele daklozen beweren dat ze voor dat leven gekozen hebben. Hou op met jezelf achter die bewering te verschuilen. Te makkelijk. Daklozen redden er hun gezicht mee – of wat ervan overblijft – om de onmogelijke situatie waarin ze zijn terechtgekomen goed te spreken. Een van de leden van het Collectif MANIFESTEMENT schreef het volgende in een artikel:

Hij is heel duidelijk over zijn leven op straat: 'Het is een keuze.' Op dit moment zou hij voor geen geld van de wereld willen wonen in een opvangtehuis of appartement, het maakt niet uit of het -20°C is. Hij toont 'zijn' straat met een grote armbeweging en zegt trots: 'Dit is mijn woonkamer!' Hij wil geen materiële zaken of verantwoordelijkheden meer: 'Ik wil rust aan mijn kop.' Hij heeft gereisd en een druk leven gehad. 'En op een gegeven ogenblik wordt het te veel.'^{oo}

We kijken met lede ogen naar het grote aantal leegstaande huizen in Brussel. Het aantal sociale woningen is te laag, de wachttijden te lang en het inschrijvingsstelsel te moeilijk.

Ok, de NMBS – die heel wat gebouwen niet gebruikt – is niet dol op daklozen, dat is gekend. Maar het OCMW (van Brussel Centrum), grote vastgoedeigenaar, is toch officieel een Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn? Zij speculeren net zo erg als de rest...

Er staan zelfs sociale appartementen leeg omdat ze zogenaamd gerenoveerd moeten worden. Wij zijn bereid te helpen. Als u eens wist hoeveel kraakpanden ik al heb opgeknapt... En al die Poolse daklozen, denkt men aan hen? Die kunnen echt alles, die Polen!

En de privémarkt? Die doet er alles aan om ons buiten te houden. De eigenaars discrimineren ons stelselmatig in onze zoektocht naar een woning.

Eigenaars weigeren vaak een huurwaarborg van het OCMW, vooral omdat die meestal niet meteen betaald wordt. Voor het huurcontract vragen ze een loonbriefje of een waarborg (vaak drie in plaats van twee maanden) van hand tot hand. Dat is niet wettelijk. Het is een vorm van 'sociaal racisme'.

Zodra je 'OCMW' of 'dakloos' zegt, krijg je: 'Het appartement is net verhuurd!'

Ik heb 2.500 euro op een rekening staan bij het OCMW en heb een waarborg van het OCMW, ik kan 400 euro per maand betalen, maar de eigenaars weigeren. Automatisch. 't Is niet altijd makkelijk om er netjes bij te lopen wanneer je bij een eigenaar aanklopt.

Niet alle daklozen zijn vuil of vernielen uw woningen!

Heel wat eigenaars weigeren honden. Ze bijten heus niet en pissen beslist niet alles vol.

Sociale woningen: een doolhof waarin velen het geduld kwijtraken.

Het aantal sociale woningen moet omhoog en er moet een einde komen aan de discriminatie en de vriendjespolitiek die bij de gemeenten heerst bij de toekenning ervan. Er is absoluut een barema nodig die rekening houdt met de inkomsten van de mensen. Er moet een vereniging komen ter verdediging van de huurders om deze barema's vast te stellen.

Ik heb maar een paar euro meer dan het leefloon, maar ze weigeren me een dossier te geven voor een sociale woning.

En de regels zijn af en toe absurd:

Ik leef op straat, met mijn man, want in Vlaanderen mag je geen mensen opvangen in een sociaal appartement. Hoewel mijn zus ons best bij haar in huis wil nemen. Er is plaats genoeg...

De strijd tegen de leegstaande woningen is zo goed als onbestaande. De zogenaamde Wet Onkelinx van 1993 is veel te ingewikkeld. Een doodgeboren kind.

Er staan gigantische woningen leeg. Als men die woningen zou kunnen vrijmaken om te renoveren, in elke straat staat er minstens één huis leeg. Een schandaal! We zouden ook iets kunnen doen voor de huur. Je moet begrijpen dat een woning je de kans biedt om te werken ...

En waar moeten we de liefde bedrijven? In een bordeel? Neen, sorry dat is boven ons budget... serieus, moeten we heel dat systeem niet herdenken? En beginnen met ons niet meer als 'sociale gevallen' te beschouwen. Dan kunnen ze gelijk besparen bij de 'organisaties'.

De regering moet nachtopvang creëren en het aantal bedden verhogen. Het Ministerie van Huisvesting kan die plaatsen gelijk beheren, zonder dat ze daarvoor instellingen moeten aanspreken.

Het voordeel is volgens sommigen aanzienlijk:

Hulpverenigingen zijn net gevangnissen: alsof je een elektronische enkelband moet dragen. België is een grote gevangenis en de instellingen zijn kleine open gevangnissen. Er is veel bewaking en oneindige controle.

Het probleem bij daklozen? Ze zien voor zichzelf geen toekomst, ze kunnen zich daar geen beeld van vormen.

Het enige wat ze zien zijn instellingen die hen niet aanmoedigen, maar bedreigen.

Kunnen we niet gewoon sociaal handelen zonder een hele sociale sector te creëren?

Iets fundamenteeler: kunnen we niet gewoon sociaal handelen zonder een hele sociale sector te creëren? Europa, dat enkel terloops over het sociale spreekt, zou in deze een nuttige rol kunnen spelen:

De Europese Unie is naarstig bezig geweest om de posterijen, de elektriciteit, de treinen... te privatiseren. Waarom houdt ze zich niet bezig met huisvesting? Ze zou de gemeenten kunnen verplichten om afhankelijk van het aantal inwoners een aantal sociale woningen te voorzien ; ze zou de huisjesmelkers kunnen helpen hun huizen in overeenstemming te brengen met de regels en zo voorkomen dat gebouwen noodgedwongen vernield of verkocht worden ten voordele van grote bedrijven. Als Europa geld geeft voor de modernisering van steden, kan ze hen ook verplichten een aantal goedkope woningen te bouwen. ^{o}*

Bio

Het Collectif MANIFESTEMENT

is een kunstenaarsgroep die jaarlijks een betoging organiseert rond een verrassend en gedurfd thema. Zo vond 31 december 2010 de betoging plaats met als thema 'Om het Europees Jaar van de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting in schoonheid te begraven (sic), vieren de daklozen 2010!' Het Collectif Manifestement heeft in de periode 2009-2011 op diverse manieren rond de daklozenproblematiek gewerkt. Dat heeft geresulteerd in het boek *Eisen van Brusselse(pre-)daklozen*, uitgegeven bij Maelström. Zeven hoofdstukken uit dit boekje werden in dit artikel verwerkt.

Chris Aertsen

is oprichter en vrijwilliger van de vzw DoucheFLUX. Deze vzw wil op een revolutionaire manier een bescheiden bijdrage leveren aan mensen in armoede in Brussel. Het betreft een ambitieus project dat op een vernieuwende manier wil inspelen op enkele groeiende noden in Brussel. Meer info op www.doucheflux.be. Daarnaast is zij experte in social marketing en communicatie- en business consultant.

Eindnoten

- 1 Uit De dringende winteropvang van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Evaluatie en voorstellen, 2011, van La Strada

